

Nem volt könnyű András nekem írt sok száz oldalt kitevő leveleiből kiválasztanom ezt a viszonylag nyugodt hangvételű, már-már tárgyilagosnak mondható elmélkedést. Leveleinek túlnyomó többsége ugyanis pontos lenyomata az egyre súlyosbodó – fogalmazzunk leegyszerűsítve – depressziós szenvedéseinek. Soha semmivel nem csillapítható szeretetre vágyódásának s „vehemens tehetsége” (Fodor András) tényleges elismertségével szembeni

Monostori Imre 89

Új Forrás-os levelesládából. IV.

1 LEVÉL

HOLLÓ ANDRÁSTÓL

állandó elégedetlenségének. Utólagos kutatásaim bizonyították folyamatosan érzett meggyőződésemet: Holló (eredeti nevén Kovács) András 1984 és 1992 között az *Új Forrás* (ki merem mondani a „leg”-eket) legmegbecsültebb és legféltebbben figyelt szerzője volt. Rövidre fogva a fejtegetést: nem volt év, hogy ne szerepelt volna folyamatosan és érezhetően komoly súllyal a lapban; egymást követő négy évben négyszer ismertük el nívójutalommal *Új Forrás*-beli munkásságát; első (még nem nálunk megjelent) verseskötetéről egy számban két kritikát közöltünk (a Vasadi Péterét és a Pécsi Györgyiét, 1987/4., augusztus); még életében két önálló kötetét jelentettük meg az „Új Forrás Könyvek” sorozatban. (A Móra–Kozmosznál kiadott, már említett első kötetét – *Préselt lepke* – 1987. június 2-án mi mutattuk be Mocsán és Komáromban. Ahol született, illetve ahol – magyar–oroszosz szakos egyetemi diplomával – egy ideig szakmunkásképzőben tanított.)

Évilági gyógyírek azonban – beleértve az egyik legjobb magyar pszichiáter kezeléseit is – nem tudtak segíteni: 1992. szeptember 9-én öngyilkosságot követett el. A *jelenség* azonban halála után is tovább élt. Mégpedig intenzíven.

Megkésve indult a költői–írói pályán. Az *Új Forrás*ban a „Főszerkesztőnkől búcsúzunk” nyitányú lapszámban (1984/3., június) mutatkozott be: a versírás misztikumát próbálván megragadni. Ugyanitt négy verssel, majd az októberi számban hús haikuval, decemberben két verssel és egy friss olvasmányélményével szerepelt. A karácsony előtti napokban adtuk át neki először a fent említett díjat (jutalmat).

„1953-ban születtem Mocsán; ma is ott élek. Irreális vágyálmaim a sorssal való megbékélés szerény óhajtságává szelíődtek az évek folyamán” – írta 1988-ban. A „mocsaiság” okozta komplexusokat azonban – ezt számtalanszor fejtegette – folyamatosan átélte (kényszerű életkörülményei miatt is), s mélyen megszenvedte. Sokat gyötrődött, alighanem szüntelenül. S nem tudott megbékélni a sorssal.

Több műfajban kipróbálta tehetségét. A fő szólam a vers volt, de bőven jött más is: kispróza, esszé, kisregény, „tudatregény”, prózavers, műfordítás, kritika.

Az 1986-ban – az „Új Forrás Könyvek” (akkor még „Füzetek”) első köteteként – megjelentetett *Kötet nélkül. Fialat Komárom megyei költők* című antológiánkban (Fodor András és Győri László válogatásában)

90 András huszonnégy verssel szerepel. (Az itteni szerzők nevét a *Kritika* című lap is népszerűsítette, miként a *Préselt lepkét* is ott mutatta be Gyurácz Ferenc.) Tatabányán a megyei könyvtárbeli antológia-bemutatón (1986. április 7.) Fodor András volt a szóvivő. „Holló eredendő lírai alkat. Vehemens tehetség, de személyiségének bizonyos kiforratlansága következtében írásaiban még sok az egyenetlenség. Ám olyan erényekkel rendelkezik, amelyek az igazi költőkre jellemzőek.” (1986/3., június.) Ide kapcsolódik Vasadi Péter finom megérzése erről a költői alkatról: „Csak a magányra születő és a magányt mégis kiszabott ítéletként hordozó embernek lehet ilyen kifinomult belső hallása (hallgatózása), látása és figyelme.” (1987/4., augusztus.)

1987–88-ban Andrást elsősorban az általa kitalált fantasztikusan meszeszerű falusi történeteinek, „legendáinak” megírása foglalkoztatta. (Ebben az időben írhatta a fentebb közölt levelét: egyébként soha nem dátumozta leveleit, mintha valami nagy folyam kis cseppjeinek tekintette volna mind egyiket.) Újabb és újabb történetekkel bővítette a válogató szerkesztő elé kerülő kínálatot. „Bennük – írta az *Izszapfalvi legendák* című kötet hátsó borítóján – *elsősorban* a kollektív tudatalattimat akartam kibányászni (ősi szimbólumokat híva elő onnan), *másodsorban* pedig szülőfalum érdekesebb eseménymorzsáit összesöpörgetni, megalkotva így egy mítoszteremtő legendafüzér alapanyagát.” (Egyben annak is tanúi lehetünk, hogyan szublimálódott a gyötrő „mocsaiság” érzés a gyerekkor tapasztalati mesevilágának derűs felidézésévé.) Az *Új Forrásban* ezekből korábban tizenkilencet közlünk, a könyvbemutató 1988. december 20-án volt Mocsán.

András szorongásos magányosságérzete egyre súlyosbodott. A vele készített interjúban többször rátért erre a témára. „Aki az embert a maga mélységeiben megéli – mondotta – , az nem térhet ki a szenvedés elől. A szenvedésnek megváltó ereje van, és azért van rá szükség, hogy magasabb rendű tudáshoz és emberséghez jussunk általa. [...] Csak nagyon hiányzik az intellektuális baráti légkör, amiből erőt meríthetnék naponta.” (1989/2., április.) Egyik költői és emberi példaképe, bálványja Pilinszky János volt. Szép esszét írt róla az 1990/2., áprilisi számunkban. Virginia Woolfhoz, Simone Weilhez, Dosztojevszkijhez, József Attilához és a rokonnak érzett szenvedők-höz vonzódott erősen.

1990-ben újabb kötetét jelentettük meg az „Új Forrás Könyvek” sorozatban *Előszüret* címmel. Klasszikusan vegyes kötet ez: versek, kisprózák, gyerekversek, kitalált történetek híres emberekről. Láthatóan mindent meg

akart mutatni alkotóműhelyéből, az akkori termésből. A fülszöveget ezzel a mondattal fejezi be: „A művészet a vesztesek győzelmének kifogyhatatlan példatára.” Eljátszhatunk a gondolati következtetéssel: győztesen is vesztes vagy vesztesen is győztes-e Holló András?

91

*

Az *Új Forrás* 1992. októberi számának borítója adta tudtul a gyász hírt, a lap-számában Tóth László szerkesztőtársunk búcsúzott Holló Andrástól, s közöltük az édesanyja apoteózisának szánt *Üdvözlégy, Mária* című prózaticlusát. Teljesítettük a terjedelmes hagyatékra vonatkozó végakarátát, majd a nyilvánosságra hozás dilemmái következtek. Halála után fél évvel – születésének 40. évfordulójára időzítve – emlékszámot jelentettünk meg. Ennek húzóanyaga (András filozofikus töprengéseit önelemző fájdalommal közvetítő „tudatregénye”), a *Mondom a magamét: „1990-es keltezéssel, H. A. hetedik kötete, amelyet rendezett formában, 150 oldalnyi terjedelemben hagyott hátra. Ebből válogattunk részleteket”* – mondja a lábjegyzet. Kuriózum Móser Zoltán tíz portréképből álló sorozata (korábban egy délutánt töltöttünk együtt Andrásék házában szobájában), valamint András kísérő rajzai az *Iszapfalvi legendák* néhány történetéhez. (E rajzokról Wehner Tibor szerkesztőtársunk értekezik.) Vasadi Péter és Jász Attila szerkesztőtársunk (a hagyaték gondozója) esszéi a lezárt életműről gondolkodnak. (1993/5., május.) Ez év végén megjelentettünk egy antológiát – megyei szerzők műveit – a benne szereplő András egyik versének címevel: *Hófűvás szagát*. (A bemutató a tatabányai Tonett kávéházban volt 1993. december 10-én.) Pécsi Györgyi szerkesztésében, Vasadi Péter utószavával már halála után (de még az ő rendelkezései szerint) jelent meg a *Lázadás és megbékélés* című, (újra vegyes műfajú) kötete a Széphalom Könyvműhely gondozásában. Az *Új Forrásban* Kovács Lajos szerkesztőtársunk írt róla (1994/4., április.).

Hosszú előkészítő munkák után 1997-ben, a könyvhétre adtuk ki az „Új Forrás Könyvek” sorozatban Holló András válogatott verseit Jász Attila válogatásában és szerkesztésében, e sorok írójának kísérő tanulmányával. A kötet címe – egy H. A.- vers címe is – sejtelmes jóslás: *Egyre messzebb*. Ez jó kötet, erős kötet, méltóképpen reprezentálja András költői világképét, egyáltalán költészetét. (Bemutatója az írószövetségben május 30-án, majd Tatabányán a megyei könyvtárban június 5-én volt.)

Ez év tavaszán a hagyatékból közreadtuk egyik hosszabb esszejét Pilinszky Jánosról. András etikai és esztétikai szempontú megközelítése jellemzően önsegítő célzatú: Pilinszkynek mely vonásai, mely „példái” segítettek

Új Forrás 2011/5 – Monostori Imre: Új Forrás-os levelesládából. IV.
1. levél Holló Andrásról

neki a legtöbbet abban, hogy életét el tudja viselni. Többek között ezt írja: „szükségem volt egy plebejus költőre, akinek a verseit mormolhatom, [...] És Pilinszkyről rögtön láttam, hogy mezítlábás költő, ezért kellett nekem ő, a nyomorultak lelki támasza.” Úgy véli, a Pilinszky életmű „óriási győzelem a sátán felett”. (Ugyanebben a lapszámban jelent meg Mihályi Lilla tanulmánya *Címszavak Holló András létszemléletéhez* címmel. 1997/4., április.)

András továbbra is jelen van az *Új Forrás*ban: újabb részleteket közlünk a *Mondom a magamét* című „tudatregény”-ből (2000/10., december), amelyben ugyanúgy a saját helyét és jussát keresi a magyar irodalomban és a világban, mint oly sok más (mindegyik?) esszéjében. Születésének 50. évfordulójáról – egy év csúszással – 2004. április 2-án Mocsán, az új iskolában amolyan faluünnepségen emlékeztünk meg. Jász Attila személyes vallomásként mondta el, amit kiemelni valóan fontosnak tartott. (Például azt – s ebben utólag igazat adok neki –, hogy Andrásnak a saját szövegkísérő rajzai az *Izszapfalvi legendákhoz*, ezek „az esetlen, sematikus ábrák sokkal közelebb állnak a fantasztikumhoz, ami pedig a Holló-legendák legsajátabb jellemzője, mint a fonákul bemutatott paraszti világ” –, amit grafikusművész készített, s ezekkel a rajzokkal jelent meg a kötet annak idején.)

Utólagos tanulság ez is immár. Akárcsak megannyi más, amit tettünk vagy nem tettünk érte s magunkért. Nem mellékesen elhangzott még itt, ezen az emlékezésen Jász Attila egyik legszebb, katarzist kínáló verse, az *Egy fehér holló megszólítása* is. (2004/5., május.) S előkerült a hozzám írt levelek egyik dossziéjából András egy négy sorosa. Kulcsvers ez, alaphelyzetet rögzít. Nincs rajta dátum, bármikor írhatta. A címe: *Patt*.

*Az életet nem kértem,
de hát el sem fogadom.
Lépní kell, de nem tudok.
Majdcsak megtaszítatom.*

Az *Új Forrás* 2006-os esszépályázatán Halmai Tamás a Pálos Rozita és Holló András költészetéről írott dolgozatával nyert díjat. Összegzésként (s valamiféle jóslatként is talán) a következőket írja. „Pálos Rozita és Holló András költészete, amelynek hihetőleg nem csak kedves tárgya, de titkos alakítója is a kegyelem (vagy, amit a 'kegyelem' *metaforával* jelölhetünk), egyelőre csak várja, hogy az 'igazi olvasó' ideje számára elérkezzék. Meglehet hiába. De mintha a hiábavalóság is része volna e szövegek létének: a két költő verseinek sorsa, akármint alakul is, árulkodó lesz – föltéve, hogy lesz, aki egyáltalán ügyet vet rá.” (2006/10., december)